

Wyemancypowanie kobiet w rodzinie

Autor tekstu: **Patrycja Walter**

"Nie można prawdziwie i trwale rozszerzyć liberalnych zasad wolności, równości i publicznej partycypacji na kobiety, nie zmieniając przy tym struktury rodziny. To właśnie rodzina trwale reprodukuje nierówność między kobietami i mężczyznami, eksploatując kobiety seksualnie, emocjonalnie i fizycznie" [1].
Magdalena Środa (*Indywidualizm i jego krytycy*)

Dążenie do równouprawnienia płci wymaga nie tylko zmian w postrzeganiu rodziny, lecz jej faktycznej metamorfozy. Oznacza to wyzwolenie się ze stereotypów podtrzymywanych przez tradycję i Kościół. Toteż emancypacja kobiet ze skostniałych relacji rodzinnych jest warunkiem koniecznym ich wolności i niezależności.

Nie jest to kwestia nowa. W wydanej w 1970 roku w *Sexual Politics* [2] Kate Millett opisywała mechanizm władzy w społeczeństwie i w rodzinie wpisany w relację między kobietą a mężczyzną. Problematykę tę podjęła także Ewa Majewska w „Feminizm jako filozofia społeczna. Szkice z teorii rodziny” [3], gdzie podważała mit rodziny wolnej od hierarchii władzy oraz krytykowała jej idylliczne projekcje, wskazując jednocześnie na potrzebę zmian. Radykalne feministki takie jak wspomniana Millett, a także Betty Friedan, Juliet Mitchell czy Susan Firestone domagały się w swoich pracach wręcz „dekonstrukcji rodziny” i porzucenia tezy o jej „świętości”; postrzegały ją bowiem jako instytucję utrwalającą i wzmacniającą wartości społeczeństwa patriarchalnego odpornego na przemiany.

Jednym z elementów wpływających na przeobrażenie rodziny jest sprzeciw w rozumieniu związku kobiety i mężczyzny według utartych wzorców. W *Gender Trouble* [4] Judith Butler zakwestionowała podział na płęć biologiczną (ang. sex) i społeczno — kulturową (ang. gender). Zauważała, że ów kontekst płciowy jednostki determinuje bowiem jej odbiór społeczno — kulturowy. A dzieje się tak, gdyż system heteroseksualny, w którym żyjemy kreować ma, jak określała, ideał związku „prawdziwej” kobiety i „prawdziwego” mężczyzny. Kobieta jest weń wszystkim tym, czym mężczyzna nie jest i *vice versa*, a związek oczywiście *stricte* heteroseksualny. Każde z nas, poprzez swoją anatomię, zobligowane jest do replikacji ideału, stwierdzała Butler. Kiedy podczas narodzin padają słowa: „to chłopiec!” lub „to dziewczynka!”, w istocie rozpoczyna się konstrukcja jednostki — podmiotu, wykraczająca daleko poza tę, która wynika z aspektu biologicznego, nigdy jednak o nim nie zapominając. To wówczas determinuje się społeczno — kulturową rolę dziecka. Formacja tożsamości podmiotowej uwikłana jest w cały katalog stereotypów, przesądów i zaczyna się właśnie w momencie narodzin, a trwa i rozwija się w procesie socjalizacji w rodzinie (która jest również przestrzenią polityczną [5]).

Powstanie rodziny, jej kształt, a także rozpad reguluje państwo, a w zasadzie w Polsce, jak pisała Magdalena Środa i z czym trudno się nie zgodzić, Kościół wraz z państwem: "Kościół w Polsce ma zarówno władzę nad rozrodczością kobiet, jak i nad polityką mężczyzn. (...). Rządowy jezuita poseł Gowin obwieścił, że *in vitro* to morderstwo, więc rząd do morderstw dopłacać nie tylko nie będzie, ale i morderstw zabroni (chodzi o morderstwa 'braci i sióstr', czyli zarodków)" [6]. I rzeczywiście, to państwo decyduje o dostępie do środków antykoncepcyjnych, adopcji, alimentach, prawie do aborcji [7], wszelkich sprawach polityki społecznej, w tym o *in vitro*. To podkreśla tylko polityczną wagę rodziny i jej wpływ na rolę kobiet i mężczyzn. Jeśli więc polityczność rodziny z zewnątrz to przede wszystkim aktywność państwa i Kościoła, to podporządkowywanie się relacji patriarchalnej stanowi jej aspekt wewnętrzny [8].

Ta polityczność rodziny urzeczywistnia się również, jak pisała Adriana Rich [9] w *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution* [10], poprzez patriarchalną kulturę, która narzuca kobietom wymóg macierzyństwa [11]. Ta opresja ma przybierać zdaniem pisarki dwie formy: zinstytucjonalizowane macierzyństwo i przymusową heteroseksualność kobiet. Macierzyństwo stało się więc narzędziem kontroli sprawowanej nad kobietami przez mężów, lekarzy, ekspertów, polityków itp., a heteroseksualność kobiet urosła do rangi instytucji politycznej [12]. Rich dodawała, że mężczyźni — co jest skrótem do osób hołubiących patriachal nie wyłączającym wielu kobiet — uświadomili sobie, że nie przetrwa on, jeśli nie przejmą władzy nad prokreacją. Konsekwentnie to nie ciężarna kobieta jest podmiotem zainteresowania lekarzy, lecz ciąża sama w sobie [13]. Pisarka podkreślała przy tym — a co zwykle umyka nieuważnym krytykom — że to nie ciąża, czy samo

posiadanie dziecka są opresyjne, lecz ów kontekst patriarchalny. Stawiała też tezę: mężczyźni zakładają i przekonują do tego kobiety, że staną się one „prawdziwymi” kobietami wtedy i tylko wtedy, gdy urodzą dziecko. Innymi słowy zostaną uświęcone z faktu bycia matką. Ann Oakley w *„Woman's Work: The Housewife, Past and Present”* [14] wskazywała, że tenże mit macierzyństwa opiera się między innymi na wierze, że wszystkie kobiety nie tylko odczuwają potrzebę bycia matkami, lecz przede wszystkim bycia matkami biologicznymi. Tymczasem nie znajduje to empirycznego potwierdzenia, gdyż, jak zauważała, po pierwsze, nie wszystkie kobiety pragną zostać matkami, a po drugie, nawet jeśli zechcą, to już niekoniecznie biologicznymi (np. mogą rozważyć adopcję lub urodziwszy, nie odczuwają potrzeby wychowania dziecka). Simone de Beauvoir uważała, że ten stworzony przez mężczyzn mit „prawdziwej” kobiety, przyswoiły właśnie kobiety i to one w pierwszej kolejności muszą się z niego wyzwolić. Dopiero wówczas będzie mogło dojść do uwolnienia się z ryzów patriarchalnego społeczeństwa i kultury. Rich dróg wyjście z tego uwikłania poszukiwała w edukacji [15]. Uważała, że ruch kobiecy powinien doprowadzić do „odzyskania” przez kobiety macierzyństwa jako indywidualnego doświadczenia, lecz jednocześnie kobiety powinny nauczyć się realizacji i identyfikacji także poza rolą matki. Rodzina jako płaszczyzna walki o wyemancypowanie kobiet jest więc między innymi próbą przemiany macierzyństwa w rodzicielstwo — tj. zrównania odpowiedzialności obu płci za wychowanie dziecka, a tym samym pożegnaniem się z rolą „uświęconej matki”. Skądinąd taka ewolucja instytucji wpisana jest w dynamiczną naturę życia społecznego, jak pisała Magdalena Środa: „Rodzina jest najbardziej plastyczną z ludzkich instytucji i zmienia się wraz z potrzebami społeczności, wraz z rozwojem kultury, zwłaszcza zaś wraz z postępem ludzkiej wolności. Nie ginie, nie popada w kryzys, tylko przekształca się” [16].

Bibliografia:

- ˆ S. Beauvoir de: *Druga płeć*, tłum. G. Mycielska, M. Leśniewska, Jacek Santorski & Co, Warszawa 2003.
- ˆ J. Butler: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, New York 1999.
- ˆ N. Fraser: *Justice Interruptus. Critical Reflections on the 'Postsocialist' condition*, Routledge, New York 1997.
- ˆ C. MacKinnon: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, Cambridge Mass. 1987.
- ˆ W. Kymlicka: *Współczesna filozofia polityczna*, tłum. Andrzej Pawelec, Fundacja Aletheia, Warszawa 2009.
- ˆ E. Majewska: *Feminizm jako filozofia społeczna. Szkice z teorii rodziny*, Difin Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2009.
- ˆ K. Millett: *Sexual Politics*, Simone & Schuster, New York 1990.
- ˆ A. Oakley: *Woman's Work: The Housewife, Past and Present*, Random House Inc., New York 1974.
- ˆ S. Okin: *Justice, Gender, and the Family*, Basic Books Inc., New York 1989.
- ˆ A. Rich: *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence* („Przymusowa heteroseksualność a egzystencja lesbijka”), tłum. Agnieszka Grzybek, *Czasopismo „Furia Pierwsza”,* Nr 4 — 5 / 2000.
- ˆ A. Rich: *Zrodzone z kobiety. Macierzyństwo jako doświadczenie i instytucja*, tłum. Joanna Mizielińska, Sic!, Warszawa 2000.
- ˆ J. Riley: *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution* Adrienne Rich's (w): "Encyclopedia of women's Autobiography, Volume 2: K-Z, V. Boynton, J. Malin (red.), Greenwood, Westport 2005.
- ˆ M. Środa: *Indywidualizm i jego krytycy. Współczesne spory między liberałami, komunitarianami i feministkami na temat podmiotu, wspólnoty i płci*, Fundacja Aletheia, Warszawa 2003.
- ˆ M. Środa: *Kobiety i władza*, Wydawnictwo WAB, Warszawa 2009.

Przypisy:

[1] M. Środa: *Indywidualizm i jego krytycy. Współczesne spory między liberałami, komunitarianami i feministkami na temat podmiotu, wspólnoty i płci*, Fundacja Aletheia, Warszawa 2003, s. 316.

[2] K. Millett: *Sexual Politics*, Simone & Schuster, New York 1990. Millett kreśli tu obraz patriarchalnego społeczeństwa, powołując się na przykłady z kultury, literatury, psychologii i historii.

[3] E. Majewska: *Feminizm jako filozofia społeczna. Szkice z teorii rodziny*, Difin

Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2009. Majewska w szkicach przedstawia pozorny egalitaryzm w postrzeganiu płci w rodzinie przez różnych filozofów m. in. Johna Locke'a.

[4] J. Butler: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, Chapman & Hall, Inc., New York 1990.

[5] Por. S. Okin: *Justice, Gender, and the Family*, Basic Books Inc, New York, 1989, s. 3 - 4.

[6] M. Środa: *Kobiety i władza*, Wydawnictwo W. A. B, Warszawa 2009, s. 100. Autorka opisując swoje spotkanie z ponoć słynną siostrą Maksymilianą. Z jej ust miały paść następujące słowa: "(...) -Pani rozbija rodziny. A ja znam wiele kobiet, które były bite i strasznie cierpiały, ale przez modlitwę i posty zachowały rodzinę", s. 143.

[7] C. MacKinnon pisała: "So women got abortion as a private privilege, not as a public right. We got control over reproduction that is controled by 'a man or The Man', an individual man or the doctors or the government. Abortion was not decriminalized; it was legalized", C. MacKinnon: "Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law", Harvard University Press, Cambridge Mass. 1987, s. 100 - 101. I dalej: "I then criticize the doctrinal choice to pursue the abortion right under the law of privacy. The argument is that privacy doctrine reaffirms and reinforces what the feminist critique sexuality criticizes: the public/private split. the political and ideological meaning of privacy as a legal doctrine is connected with the coucrete cousequeuces of the public/private the lives of women", Ibidem, s. 93.

[8] Por. S. Okin: op. cit., s. 91 - 93. Ów aspekt wewnętrzny skomentował Will Kymlicka następująco: "Ponieważ kobiecie trudniej zarobić na utrzymanie poza małżeństwem, bardziej zależy jej na trwałości związku, dzięki czemu mężczyzna dysponuje większą siłą przetargową. W takim społeczeństwie mężczyźni jako grupa społeczna sprawują kontrolę nad ogólnymi szansami życiowymi kobiet (za pomocą decyzji politycznych w kwestii aborcji oraz decyzji ekonomicznych w kwestii warunków pracy), podczas gdy pojedynczy mężczyźni sprawują kontrolę nad finansowo niesamodzielnymi kobietami w ramach małżeństwa". W. Kymlicka: "Współczesna filozofia polityczna", tłum. A. Pawelec, Fundacja Aletheia, Warszawa 2009, s. 459.

[9] Por. A. Rich - amerykańska feministka, pisarka, poetka, poruszała tematykę uwikłania kobiety w cielesność choćby w: *Zrodzone z kobiety. Macierzyństwo jako doświadczenie i instytucja* tłum. Joanna Mizielińska, Sic!, Warszawa 2000 i "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence" w polskim tłumaczeniu A. Grzybek: "Przymusowa heteroseksualność a egzystencja lesbijka", czasopismo "Furia Pierwsza", nr.4-5/2000.

[10] Czytamy następujący komentarz Jeanette Riley: "Relying on Rich's belief that the personal is indeed political, her work [Rich] was a result of examining her experiences of motherhood set amidst a well - researched exploration of historical events and literary texts concerning representations of the institution of motherhood. (...). Thus, Rich infuses autobiography with social commentary as she recounts her experiences as a mother, wife, daughter, and poet through her use of journals written during the 1950's and 1960's when she herself was a young mother of three sons". J. Riley: "Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution Adrienne Rich's" (w): "Encyclopedia of Women's Autobiography", Volume 2: K - Z, V. Boynton, J. Malin (red.), Greenwood, Westport 2005, s. 443.

[11] Jeanette Riley pisała: "Patriarchy, for Rich, rest at the foundation of women's limited roles", J. Riley: "Of Woman Born...", op. cit., s. 444.

[12] Alison Jagger krytycznie oceniała nowoczesną technologię reprodukcyjną, obawiając się kontroli naukowców, ekspertów nad kobietą. A. Jagger: "Feminist Politics and Human Nature", Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1983.

[13] A. Rich: "Zrodzone z kobiety. Macierzyństwo jako doświadczenie i instytucja", przeł. J. Mizielińska, Sic!, Warszawa 2000.

[14] A. Oakley: *Woman's Work: The Housewife, Past and Present*, Random House Inc., New York, 1974.

[15] J. Riley zauważała: "(...) to Rich, motherhood exists as a core institution of a patriarchal culture, which in turn creates expectations and roles for women to fulfill. The danger of this institution lies, Rich insists, in the fact that a patriarchal culture, which believes that motherhood is women's highest mission and what they 'should' do fails to realize that motherhood is only one part of the female process, is not an identity for all time". J. Riley: "Of Woman Born...", op. cit., s. 444.

[16] M. Środa: *Kobiety i władza*, op. cit., s. 157.

Patrycja Walter

Absolwentka filozofii i nauk politycznych UAM. Współpracuje z Aletta Institute for Women's History w Amsterdamie.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 26-03-2012)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7891) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7891>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl